

**Ministerieel besluit tot
definitieve aanduiding van de ankerplaats
'De Herkvallei in de Mergels van Gelinden te Sint-Truiden en Heers.'**

**VICEMINISTER-PRESIDENT VAN DE VLAAMSE REGERING EN VLAAMS MINISTER VAN
FINANCIËN EN BEGROTING EN RUIMTELIJKE ORDENING,**

Gelet op het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997, 18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002, 13 februari 2004 en 10 maart 2006;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 27 juli 2004 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, gewijzigd bij de besluiten van 15 oktober 2004, 23 december 2005, 19 mei 2006, 28 juni 2007, 10 oktober 2007, 5 september 2008, 22 september 2008, 6 januari 2009 en 30 januari 2009;

Gelet op het ministerieel besluit van 29 oktober 2008 tot voorlopige aanduiding van de ankerplaats 'De Herkvallei in de Mergels van Gelinden te Sint-Truiden en Heers';

Gelet op het advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen van 28 mei 2009;

BESLUIT:

Artikel 1. 'De Herkvallei in de Mergels van Gelinden te Sint-Truiden en Heers' wordt definitief aangeduid als ankerplaats overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997, 18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002, 13 februari 2004 en 10 maart 2006.

Art. 2. § 1. Het algemeen belang dat de aanduiding verantwoordt, wordt door het gezamenlijk voorkomen en de onderlinge samenhang van de volgende intrinsieke waarden gemotiveerd:

1° natuurwetenschappelijke waarde:

Geologisch; De mergelgroeve van Overbroek is het stratotype, de paleobotanische typelokaliteit of referentieprofiel voor de Heersiaan étage in België, een stratigrafische eenheid uit het oudste Tertiair van België; het Midden Paleoceen;

Haar waarde kan vergeleken worden met die van andere beroemde West-Europese typelokaliteiten van vroeg-tertiaire plantenfossielen, zoals de travertijn van Sézanne bij Epernay in Frankrijk.

Geomorfologisch; Het landschap is een zeer duidelijk voorbeeld van een voor Droog Haspengouw kenmerkend asymmetrisch noord-zuid verlopend beekdal met steile oostelijke helling;

Plaatselijk in de vallei komt door de vermenging van veen met mergel alkalisch veen voor; een uiterst zeldzaam verschijnsel voor Vlaanderen.

Paleobotanisch; Het unieke aan "de fossiele flora van Gelinden" is het feit dat ze één der oudst gekende en best bewaarde flora vertegenwoordigt uit het vroeg-Tertiair van West-Europa. Ze is een belangrijke biologische schakel tussen de flora's uit het Krijttijdperk en die uit het eerste (oudste) tertiair. Ze bevat inderdaad zowel "oude" flora elementen uit de Krijt-periode als "moderne" tertiaire plantenresten, die men nog tot in het Mioceen terugvindt. De voormalige mergelgroeve werd wereldberoemd door de beschrijving van uitzonderlijk goed bewaarde fossiele flora's van landplanten;

De hier ontsloten Mergels van Gelinden bevatten ook rijke associaties van dierlijke en plantaardige microfossielen die ouderdomsbepalingen toelaten van en in het vroeg Tertiair (meer bepaald de Heersiaan étage). De groeve vertegenwoordigt een internationaal referentieprofiel voor gidsfossielen (foraminiferen, phytoplankton, coccolieten) van het Midden tot Boven Paleoceen.

Floristisch; Voor de Haspengouwse leemstreek is de site een oase waar - mede dank zij de continuïteit in het gevoerde beheer - tal van zeldzame, vaak kalkminnende plantensoorten, kenmerkend voor zowel vochtige als droge bodems, een toevluchtsoord (refugium) hebben gevonden.

2° historische waarde:

De eerste vermelding van de mergelkuil te Overbroek dateert van 1612. Eertijds werden hier over een lengte van 300 meter drie groeven uitgebaat. De mergel werd aangewend als meststof voor de omliggende landbouwgronden;

Een vergelijking van verschillende historische kaarten met de huidige topografische kaart toont aan dat het bodemgebruik gedurende meer dan tweehonderd jaar praktisch ongewijzigd bleef en dus een grote tijdsdiepte bezit.

3° esthetische waarde:

De steile, ongeveer 40 meter hoge, flank van de asymmetrische Herkvallei is een in esthetisch opzicht markante en gaaf bewaarde landschapsgradiënt in het uitgestrekte Haspengouwse akkerbouwgebied door zijn vorm en hoogte;

De grote lokale landschappelijke diversiteit en de verscheidenheid in begroeiing nl. hoogstamboomgaarden - meestal omgeven door hagen - bij de dorpskern, beemden in de vallei doorsneden met talrijke afwateringsgrachten en begroeid met uitgestrekte zegge- en rietvegetaties en een soortenrijke (kalk)vegetatie op de steile deels beboste helling, bieden een hoge esthetische belevingswaarde.

4° sociaal-culturele waarde:

In het zuidelijk deel van de steile westelijk georiënteerde flank komen ontsluitingen voor van de mergels van Gelinden;

De mergelgroeven werden wereldberoemd door de beschrijving, meer dan een eeuw geleden, van uitzonderlijk goed bewaarde fossiele flora van landplanten. Deze genieten zulk een wereldfaam omdat ze een belangrijke biologische schakel vertegenwoordigen tussen de flora uit het Krijttijdperk en deze uit het oudste Tertiair.

5° ruimtelijk-structurerende waarde:

De Herk met zijn asymmetrische vallei vormt een markante terreinovergang in het landschap en is daardoor sterk structuurbepalend voor het landschap;

De cultuurzonatie met beemden op de dalbodem, huisweiden en boomgaarden op de oostelijk georiënteerde helling naar Gelinden, schrale kalkgraslanden afgewisseld met bossen, een boomgaard en populieraanplantingen op de steile westelijk georiënteerde helling en het oostelijk gelegen Droog Haspengouwse leemplateau op het grondgebied van de gemeente Heers wordt vorm gegeven door de noord-zuid gerichte Herkvallei.

§ 2. De landschapskenmerken die typisch zijn voor de ankerplaats, met inbegrip van de ruimtelijke kenmerken die eigen zijn aan de waarden zijn de volgende:

1° **Boomgaardengordel aansluitend bij Gelinden.**

- a) Het dorp Gelinden is in het zuidoosten omgeven door een aantal hoogstamboomgaarden, al dan niet met streekeigen hagen omsloten en soms voorzien van smeedijzeren hekwerken. Zij vormen een goede buffer t.o.v. de bewoning. Naast hoogstam werden ook laagstamaanplantingen gerealiseerd, Eveneens graslanden komen voor. Fruit en grasland zijn bodemkundig de meest geschikte teelten;
- b) Het reliëf helt zachtjes af naar de Herk. Taluds (graften) overbruggen de plotse niveauverschillen;
- c) Ontbreken van waterlopen;
- d) Een verhard pad met houtkant er langs werd parallel met de hoogtelijnen noord-zuid georiënteerd aangelegd aan de grens tussen de boomgaardengordel en de beemden;

2° **Beemden langs de Herk.**

- a) De beemden bieden een noord - zuid georiënteerde doorkijk of perspectief doorheen de asymmetrische vallei van de Herk met sterk hellende westelijk georiënteerde helling en zwak hellende oostelijk georiënteerde helling;
- b) De cultuurzonatie met beemden op de dalbodem, huisweiden en boomgaarden op de oostelijk georiënteerde helling naar Gelinden en schrale kalkgraslanden afgewisseld met bossen op de steile westelijk georiënteerde helling, is het best zichtbaar van uit de beemden langs de Herk. Alleen het oostelijk gelegen Droog Haspengouwse leemplateau op het grondgebied van de gemeente Heers is niet zichtbaar van uit de beemden;
- c) De gronden zijn zeer sterk gleyig op lemig-kleiig materiaal met reductiehorizont (serie AFp);
De natuurlijke drainering is slecht. Plaatselijk in de vallei komt door vermenging van veen met mergel alkalisch veen voor, een uiterst zeldzaam verschijnsel voor Vlaanderen;
- d) De beemden, tot omstreeks het midden van de 20ste eeuw in gebruik als hooiland, werden geleidelijk door de landbouw verlaten, verruigden, werden met populieren beplant of evolueerden tot zegge- en rietvegetaties. Langs de afwateringssloten en verspreid in de beemden komt houtopslag voor, waarschijnlijk uitgegroeide relicten van vroegere perceelsscheidingen.

In het rietland komen her en der oprukkende wilgenstruwelen voor, die via een aangepast beheer in toom gehouden worden. De resterende populieraanplantingen worden gekenmerkt door een plaatselijk verruigde tot sterk verruigde onderbegroeiing van alluviaal bos;

e) De bedding van de Herk, de enige beek in het bestudeerde gebied, is merkwaardig recht. Dit was reeds zo op het einde van de 18de eeuw (zie kaart van Graaf de Ferraris). In het recente verleden werd de Herk diep uitgebaggerd, wat de esthetische waarde van een reeds weinig of niet meanderende beek zeker niet verhoogt.

De beemden langs de Herk worden gedraineerd door verspreide en nu deels dichtgegroeide afwateringsgrachtjes.

3° De steile westelijk georiënteerde helling.

a) Deze helling met plaatselijke aanwezigheid van microreliëf (grachten) overbrugt in het zuidelijke deel van de ankerplaats een hoogteverschil van ongeveer 40 meter over een afstand van slechts enkele meter. Naar het noorden toe wordt de helling minder steil en hoog;

b) Een smal wandelpad slingert langs de helling doorheen het bos en het kalkgrasland en verbindt de beemden met het Haspengouwse leemplateau. De helling wordt doorsneden door drie verharde wegen: In het zuiden de holle verharde ruilverkavelingsweg genaamd de Bosveldstraat, centraal de Luikersteenweg en in het noorden de Klein Gelmenstraat;

c) Langs de helling komen gronden voor die op korte afstand sterk variëren in samenstelling en ontwikkeling. Deze zogenaamde complexen zijn gebonden aan tertiaire ontsluitingen. Het in het landschap voorkomende U-A-M complex omvat leem- en lemige zandgronden of klei-, leem- en mergelgronden, doorgaans met een zand- of kleisubstraat op geringe diepte. Deze grote bodemverscheidenheid in combinatie met het warme microklimaat en het gevoerde beheer liggen aan de basis van de floristische waarde van de helling. Vermeld worden de historische kalkgraslanden en het historisch eiken-haagbeukenbos gekenmerkt door een uitgesproken voorjaarsaspect, naar het plateau overgaand in het zuurdere en soortenarmere eiken-beukenbos. Ten noorden van de Luikersteenweg is de helling beplant met populieren;

d) In het zuidelijk deel van de flank komen ontsluitingen voor van de mergels van Gelinden; De groeve van Overbroek is het stratotype of de referentieontsluiting voor de Heersiaan etage in België, een stratigrafische eenheid uit het oudste Tertiair van België, het Paleoceen.

4° Het Haspengouwse leemplateau.

a) Een zacht glooiend open field landschap met grootschalige landbouw na ruilverkaveling, Graan-en voedergewassen wisselen af met laagstamfruitteelt, de meest voorkomende teelt op het plateau. Hoogstamboomgaarden komen voor in de onmiddellijke omgeving van de bewoning;

b) De diepe, natuurlijk goed gedraineerde, leemgronden met profielontwikkeling (serie Aba) hebben een hoge landbouwwaarde;

c) Al het binnen de perimeter van de ankerplaats voorkomend bouwkundig erfgoed; namelijk de parochiekerk Onze -Lieve - Vrouw - Boodschap met kerkhof en pastorie, een ruime gesloten hoeve met gekasseid erf, daterend uit eind 18^e - begin 19^e eeuw met monumentaal woonhuis en aansluitende tuinen, Daalstraat 5 en tenslotte hoeve - buitenverblijf Doolhof met aanhorige stroopfabriek en tuin daterend van eind 18^e - begin 19^e eeuw, bevindt zich op het plateau.

Art. 3. De aflijning van de ankerplaats op schaal 1/25.000 wordt weergegeven op het plan als bijlage.

Brussel,

30 JUNI 2009

Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams Minister van
Financiën en Begroting en Ruimtelijke Ordening,

A handwritten signature in black ink, consisting of a long horizontal stroke that curves upwards at the right end.

Dirk VAN MECHELEN